

BIBLIOGRAFIJOS TEORIJS SAVARANKIŠKŲ STUDIJŲ MOKOMOJI PRIEMONĖ

OSVALDAS JANONIS

Vilniaus universiteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: janonis@kvb.lt

2006 metais Sankt Peterburgo leidykla „Professija“ išleido žymaus rusų bibliografijos mokslininko Valerijaus Fokejevo mokomąją priemonę „Bibliografija: teoriniai metodologiniai pagrindai“¹. Ji skiriama papildomo bibliotekinio-informacinio švietimo sistemai, aspirantams, bibliografijos ir gretimų sričių specialistams bei mokslininkams. Tai pirmoji tokios adresatinės paskirties bibliografijos teorijos mokomoji priemonė. Jos autorius apibendrina bibliografijos teorijos (mokslinės ir mokomosios disciplinos) formavimo rezultatus, apibūdina jos dabartinę būklę Rusijos Federacijoje, pateikė ir argumentavo savo naujausius teiginius apie svarbiausias prioritетines šio bibliografijos mokslo skyriaus raidos kryptis, nurodė svarbiausius uždavinius.

Mokomąją priemonę pratarmės žodyje „Nenumaldomas tiesos troškimas“ pristato pedagogikos mokslų daktaras, profesorius, Tarptautinės informatizacijos akademijos akademikas, nusipelnęs Rusijos Federacijos mokslo veikėjas Arkadijus Sokolovas. V. Fokejevo pasirinktą mokslinį metodą jis apibūdina taip: „galvok apie tai, kas svarbiausia“, „svarbiausia – bibliografija“ ir „bibliografijoje svarbiausia – nebijoti naujovių“. Mokslininkas pabrėžia kelias tokias naujoves: mokomosios priemonės autorius išplečia bibliografijos objektą, laikydamas juo tekstą; bibliografiją suvokia kaip socialinį institutą; į bibliografijos mokslą žvelgia kaip į sudėtingą daugiadalykį kompleksą, gina jo mokslinį savarankiškumą, įvairių socialinės komunikacijos institutų sąveiką, koordinavimą ir kooperavimą mano esant generalinę liniją; bibliografiją aprašo kaip keturių aspektų – bibliografinės veiklos, bibliografinių ži-

¹ ФОКЕЕВ, В.А. Библиография: теоретико-методологические основания: учебное пособие для системы дополнительного библиотечно-информационного образования. Санкт-Петербург: Профессия, 2006. 350 p. ISBN 5–93913–114–X.

nių, socialinio instituto ir bibliografinės kultūros – vienovę (vadinamasis bibliografinis kvadratas).

Savo fundamentalumu mokomoji priemonė primena mokslinę monografiją, kurioje bibliografijos teorija visapusiškai išgildinta ir pristatyta kaip vientisa mokslinių žinių sistema. Tokia jos refleksija labai svarbi tolesnei šio bibliografijos mokslo skyriaus raidai.

Mokomąją priemonę sudaro trys skyriai: Bibliografijos teorija kaip mokslinė bibliografijos mokslo disciplina, Bibliografija kaip teorijos objektas, Bibliografijos teorijos pamatinės kategorijos.

Pirmajame skyriuje autorius patikslina pagrindinius terminus, apibrėžia bibliografijos teorijos dalykinę sritį, aptaria specifinius šalies bibliografijos teorijos bruožus. Jame bibliografijos teorija nagrinėjama istoriniu-paradigminiu požiūriu. V. Fokejevas išsamiai apibūdina mokslinę knygotyrinę (XVIII a. pab. – XX a. pr.), pagalbinę ideologinę (XX a. 3–6 deš.) ir informacinę veiklos (8 deš. vid. – 2000 m.) paradigmas, paiešką įvardija kaip posūkį prie žinių ir kultūros remiantis naujosiomis technologijomis. Autorius supažindina su dabartinėmis bibliografijos koncepcijomis, bibliografijos sąvokų sistema. Skyriaus pabaigoje jis sutelkia dėmesį į dalines bibliografijos mokslo teorijas: bibliografinio pažinimo, bibliografinės komunikacijos, bibliografinės vertybinės orientacijos, bibliografinės kultūros, bibliografijos kalbos ir bibliografijos priemonių.

Savo turiningumu ir naujais požiūriais išsiskiria antrasis skyrius. Jame aiškinama bibliografijos sąvoka, pagrindžiamas naujas bibliografijos apibrėžimas: „bibliografija – tai dokumentuotų žinių, komunikacijos ir vertybinės orientacijos informacijos srautuose ir masyvuose sociokultūrinio komplekso komponentas, realizuojantis intelektinę prieigą prie fiksuotų informacijos šaltinių (tekstų, dokumentų, knygų ir pan.), atsakantis už informacinės (knyginės, bibliografinės) kultūros formavimą ir raidą“. Daug dėmesio kreipiama į bibliografinę informaciją ir bibliografines žinias, jų tarpusavio ryšį, bibliografinių žinių lygmenis ir rūšis. Autorius įtikinamai pagrindžia bibliografijos kaip socialinio instituto sampratą.

Paskutiniame mokomosios priemonės skyriuje aptariamos kertinės bibliografijos teorijos kategorijos: dėsniai, dėsningumai, principai, struktūra, efektyvumas. V. Fokejevas pagrindiniu bibliografijos dėsniu laiko pažintinės-informacinės sąveikos ir atitikimų sistemoje „fiksuotų tekstų pasaulis–bibliografijos pasaulis–žmonijos žinių ir veiklos universumo poreikių pasaulis“ santykių optimizavimo dėsnį. Autorius apibūdina tokius bibliografijos principus: infrastruktūrinio komunikatyvumo, mokslis-

kumo, bibliografijos vertybinės orientacijos, bibliografijos sociokultūrinio pobūdžio, juos apibendrinantį veiklos principą, bibliografijos universalumo, generuojamos ir platinamos bibliografinės informacijos išsamumo, bibliografijos specializacijos ir kooperacijos, objektyvumo, bibliografijos socialinio, konkretaus istorinio sąlygotumo, humanizmo, bibliografinės informacijos visuotinio prieinamumo, demokratiškumo, liaudiškumo, atvirumo principus. V. Fokejevas išsamiai nušviečia vadinamojo bibliografijos partiškumo principo problemą, pabrėžia, kad jis nepriimtinas pilietinėje visuomenėje, tegali egzistuoti autoritarinėse valstybėse ir partinėse demokratinių visuomenių struktūrose. Autorius pateikia savitą trijų lygmenų bibliografijos funkcinę struktūrą. Pirmajame lygmenyje įvardyta bibliografinė funkcija yra esminė, bibliografijos potencialą apibendrinanti funkcija. Antrajam lygmeniui priklauso vidinės sisteminės funkcijos (pažintinė, informacinė-komunikacinė, vertybinė orientacinė, sociokultūrinė), trečiajam – išorinės, taikomosios (pedagoginė, populiarinimo, propagandinė, modeliavimo, pažinimo ir kt.).

Paragrafuose, skirtuose bibliografijos funkcinei struktūrai, aptarti bibliografijos objektai ir subjektai (žinių kvantas, tekstas, dokumentas, autorius, bibliografas).

Paskutiniuose mokomosios priemonės paragrafuose nagrinėjamas bibliografijos dalykas, jos metasistema, efektyvumas.

Išvados autorius tikina, kad „mūsų laikai – tai teorijos laikai“. Jis nurodo sąlygas, kurios būtinos tolesnei bibliografijos teorijos raidai. Mokomoji priemonė baigiama tokiu teiginiu: „Žinoma, kad žinios turi prasmę tada, kai jos ką nors žmoguje keičia. Taip pat ir jo profesinėje savivokoje, kai jos žadina dvasią ir sąmonę. Ir tada žinios nustoja buvusios „abstrakčia teorija“, o tampa atspara gyvenime“.

Mokomojoje priemonėje skyrių ir temų gale nurodytos kertinės sąvokos, pateikiami savikontrolės klausimai. Vertingas priedas – moksliniu požiūriu vertingos teorinės literatūros sąrašas, turintis 544 įrašus. Beje, jame aptinkame mūsų tėvynainių A. Augustinaičio, V. Lyrovo, O. Voverienės publikacijų aprašų. Vardų rodyklėje du kartus minima J. Čepytė.

V. Fokejevo mokomoji priemonė turėtų tapti kiekvieno bibliografijos mokslininko, doktoranto, bibliografijos specialisto parankine priemone. Ji pateikia šiuolaikinės bibliografijos teorijos būklės nuotrauką, žadina mokslinę mintį, diktuoja naujas, perspektyvias mokslinio darbo temas. Dauguma joje pateikiamų žinių apie bibliografiją įtrauktinos į Lietuvos aukštosiose mokyklose dėstomų dalykų turinį.

Įteikta 2007 m. kovo mėn.